

PROF. DR. SELİM ÇETİNER

Sabancı Üniversitesi
selim.cetiner@tematik.com.tr

Sapla samanı karıştırma(k)

Artan dünya nüfusu karşısında gıda arz güvencesini temin edebilmek için tarımsal üretimde sürdürülebilir yoğunlaşmaya dönüşmenin hayata geçirilmesi gerekiyor. Bunun için de ihtiyaç duyulan, tüm paydaşların “sapla samanı karıştırma” yani popülist söylemler yerine bilim ve teknolojiden azami ölçüde yararlanmaları.

Değerli okurlar, yeni yılın ilk yazısına, öncekini aratmayacak, sağlıklı ve mutlu bir yeni yıl dilekleriyle başlamak istiyorum. Geride bıraktığımız yıl tüm ülkede olduğu gibi tarımsal üretim faaliyetinde olanlar için de oldukça sıkıntılıydı; umarım bu yıl biraz daha iyi olur.

Tarımsal üretimle ilgili sıkıntıları genellikle de ilgili Bakanlığın yanlış tarım politikalarını eleştirmek için “dünyanın tarımda yeterli sayılı ülkelerinden biriyken samanı bile ithal eder hale geldik” söylemi hemen herkesin dilinde. Tarımsal üretimin hemen her kademesinde çok ciddi sıkıntıların olduğunu inkâr etmek zor. Ancak, “samanı bile ithal eder hale geldik” söylemini dile getirenlerin beyanları incelendiğinde, bunların hemen tamamının “sapla samanı karıştırdıklarını” görmemek de mümkün değil.

Tarımla alakaları yok, ideolojileri var

Aslında böyle bir açmazla düşmeleri son derece doğal. Zira bu söylemi dile getirenler, tarımın ve tarımla uğraşan üreticilerin gerçek sorunlarını ortaya koyup, bilimsel bilgiler ışığında, akıllarını kullanarak çözüm üretmek ve önermek yerine, bu tip popülist söylemlerle gündemde kalmayı ve hatta bundan maddi ve manevi menfaat sağlamayı tercih ediyor. Bu söylemi dillendirenlerin önemli bir bölümünün aslında tarımla filan alakaları yok; olanların da ne yazık ki ideolojik saiklerle hareket ettiklerini görmek gerçekten üzücü...

“Sapla samanı karıştırma” örneklerinden bir tanesi, “Türkiye'nin dünyada kendi kendine yeten birkaç ülkeden biriydi” masalı. Nüfusun önemli

Organikçiler, her türlü kimyasal mücadele ilacı gibi yabancı ot ilacına da karşılar. Bu durumda ya ot mücadelesi yapmayacaksınız ya da otları elle çekecek veya çapalayacaksınız. Bunu da tabii ki asgari ücretle çalışan insanlar sabahtan akşama kadar güneşin altında tarlada ot yolarak yapacaklar.

bir kısmının kırsal bölgelerde yaşadığı, günde üç öğün duru suya bulgur aşıyla ve bulurlarsa dağda bayırda yetişen otlarla beslenmesini, kurban bayramları dışında neredeyse hiç et tüketmediği yılları referans alırsanız bu doğru gibi görünebilir. Böyle yetersiz ve dengesiz beslenmeyi insanlarımızı reva görmeyen ne derece etik olduğunu okuyucuların takdirine bırakıyorum.

Adil paylaşım istismar ediliyor

Aynı şey kerameti kendinden menkul doğasever uzmanların “bilge tarım” ya da “iki kere organik” diye pazarlamaya çalıştıkları tarımsal üretim aktivitelerinin doğayla barışık, adil üretim vs iddiaları için de geçerli. Bilimsel veriler ışığında ele alındığında gerçeğin tam tersi bir tablo ortaya çıkıyor. Örneğin dünyanın bir iki bölgesinden elde edilen rakamlarla organik verimin modern tarım kadar yüksek verim sağladığını iddia etmek abesle iştigal. Keza, bundan birkaç yıl önce tamamlanan ve Avrupa Birliği

bütçesinden 18 milyon euro harcanarak yürütülen, Yüksek Kaliteli Düşük Girdili Çiftçilik (QLIF) projesinin bulgularından en çarpıcı olanlarından birisi, proje kapsamında yetiştirilen organik buğdayların protein içeriğinin hiçbir zaman için yüzde 10'u geçememiş olması. Bu da bu buğdayların ekmeçlik olarak değil ancak hayvan yemi olarak kullanılabilmesi anlamına geliyor.

Adil paylaşım söylemi de sıkça istismar edilen ve üzerinde önemle durulması gereken bir konu. Örneğin, son zamanlarda "kimyasal gübre kullanmayalım" kampanyası pek popüler. Yine buğday örneğinden hareket edecek olursak, kaliteli ekmeçlik buğday üretimi için dekara 7-8 kg saf azot verilmesi gerekir. Bilmeyenler için hatırlatmakta yarar var, topraktan alınan azot protein sentezi için gereklidir. Kimyasal gübre kullanmamak için o tarlada ya 2-3 yıl yeşil gübre uygulaması yapacaksınız dolayısıyla üretici ürün alamayacak ya da toprağın ve kullanacağınız hayvan gübresinin niteliğine göre dekara 15-20 ton hayvan gübresi dağıtacaksınız. Yani bizler şehirdeki apartmanlarda mutlu mesut oturup organik yetiştirilmiş ürünler tüketirken, üreticiler diz boyu hayvan dışkısını toprağa yaymakla uğraşacaklar.

Tarım zor zanaat

Benzer durum yabancı ot mücadelesi için de geçerli. Organikçiler, her türlü kimyasal mücadele ilacı gibi yabancı ot ilacına da karşılar. Bu durumda ya ot mücadelesi yapmayacaksınız ya da otları elle çekecek veya çapalayacaksınız. Bunu da tabii ki asgari ücretle çalışan insanlar sabahtan akşama kadar güneşin altında tarlada ot yolarak yapacaklar.

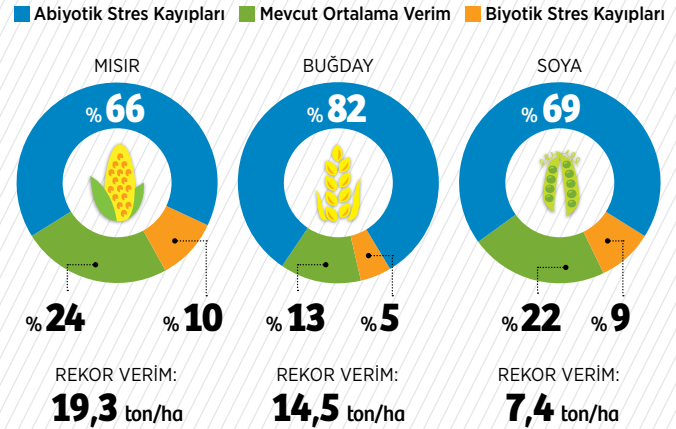
Tüm bu meşakkatli uğraşlara karşın üreticinin eline de hiçbir zaman hak ettiği kadar gelir geçemeyecek; tabii parasını aracı olan tüccarlardan alabilirse...

Tarım ile uğraşanları gayet iyi bildikleri üzere tarım zor bir zanaattir. Toprağı sürüp işlersiniz, tohumun en kalitesini kullanır, tarlanızı gerektiği gibi sular, gübrelersiniz ama tam hasat zamanı gelen dolu gibi bir doğal afet tüm emeğinizi, masrafınızı ve dolayısıyla çocuklarınızın rızkını bir anda yok ediverir. Böyle ekstrem doğa felaketleri her zaman yaşanmasa bile tarım doğayla, doğal olaylarla sürekli bir mücadeleyi gerektirir.

Yandaki şekilde dünyada en yaygın yetiştirilen ürünlerden üçünün genetik potansiyelinin en uygun çevre koşullarında verebilecekleri, ancak biyotik ve abiyotik stres koşulları nedeniyle veremedikleri ürünlerin bir karşılaştırmasını görüyorsunuz. Örneğin, kaliteli bir buğdayın dünya verim ortalaması potansiyel olarak hektara 14,5 tondur. Ancak, olumsuz iklim koşulları, toprakta yeterli bitki besin maddeleri olmaması, toprağın aşırı tuzlu, alkali ya da asidik olması gibi abiyotik stres koşulları bunlara ilaveten her türlü hastalık ve zararlı ile yabancı otlar ile topraktaki su ve besin maddeleri için mücadele sonucu oluşan biyotik stresler nedeniyle üretici potansiyel verimin ancak yüzde 13'ünü hasat ederek ambarrına götürebilmektedir.

Onun için de bitki bilimciler, genetikçiler ve ziraat mühendisleri tüm çabalarını, üreticinin o bitkiye özgü genetik potansiyelden mümkün olduğunca fazla yararlanabileceği teknikleri yöntemleri geliştirmeye çaba göstermektedir. Bu çabalar iki grup altında ele alınabilir. Birincisinde toprak işleme, gübreleme, sulama, zararlılar-

ABIYOTİK VE BİYOTİK STRES FAKTÖRLERİNİN NEDEN OLDUĞU ÜRÜN KAYIPLARI

la (kimyasal) mücadele gibi kültürel tedbirlerle biyotik ve abiyotik stres koşullarının etkisi azaltılmaya çalışılır. İkinci grup bilimciler de klasik veya modern ıslah yöntemleri kullanarak bitkilerin genetik potansiyellerini geliştirmeye yani olumsuz çevre koşullarında daha iyi bir performans göstermelerine gayret ederler.

Yaşam alanları tahrip ediyor

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), dünya üzerinde farklı agro-ekolojilerde 72 tane tarımsal üretim sistemi bulunduğunu belirlemiştir. Bu üretim sistemlerini doğal kaynaklar, iklim, nüfus yoğunluğu, pazara erişim olanakları ve benzeri bazı ortak parametreler çerçevesinde 8 ana gruba ayırmak mümkün. Yelpazenin bir ucunda "geçimlik üreticilik" diğer ucunda ise "entansif-endüstriyel üreticilik" yer alıyor.

Tüm bu üretim sistemlerinin kendilerine özgü avantaj ve dezavantajları yanında doğa üzerinde de değişen oranlarda mutlak olumsuz etkileri bulunduğunu hatırlatmak gerekir. Daha önce defalarca yazdığım şekilde insan aktivitelerinin var olduğu her yerde doğa aleyhine az ya da çok bir etki olması kaçınılmaz. Bu FAO çalışmasındaki en dikkate değer husus ise bizim sözde çevreci organikçilerin yere göğe sığdıramadıkları "bilge tarım" tekniklerini uygulayan daha doğrusu uygulamak zorunda kalan "geçimlik üreticilik" ile uğraşan insanların aynı zamanda dünyanın en fakir ve gıda güvencesi en düşük nüfusu oluşturmaları ki bunların sayısı da 1 milyar civarında bulunuyor.

Öte yandan, bu son derece düşük tarımsal girdiler ve teknoloji kullanılmaksızın yapılan üretim tarzı ile birim alana yeter miktarda verim alınmadığı için ormanların yakılması ve benzeri şekillerle marjinal alanlarının tarıma açılması zorunluluğu nedeniyle doğal yaşam alanlarının hızla tahribi söz konusu oluyor.

Üreticinin hiç mi suçu yok?

Yelpazenin öbür ucunda yer alan "entansif-endüstriyel üreticilik" de çevre üzerinde olumsuz etkilere sahip. Son yıllarda özellikle yoğun ve bilinçsiz kimyasal gübre kullanımı yanında

zararlılar ile mücadelede kullanılan sentetik pestisitlerin neden olduğu hedef dışı etkiler tüm dikkatleri üzerine çekmiş bulunuyor. Burada, tek suçlu bu kimyasalları üreten çokuluslu birkaç şirket olarak göstermek ne kadar doğru olur? Burada bilinçsiz kullanımı yapan üreticilerin ya da koruma ve kontrol ile görevli kamu otoritelerinin hiç mi suçu yok?

Buradan, hemen bu şirketleri savunduğum sonucunu çıkarmayın. Bizzat şahit olduğum ABD ve Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalar, bugün için söz konusu kimyasalların ne kadar özenli ve kontrollü bir şekilde yapıldığını ve böylece çevre üzerindeki olumsuz etkilerin ne denli düşürüldüğünü açıkça gösteriyor. Burada, entegre zararlı mücadelesi, GPS destekli hassas tarım uygulamaları ve GDO'lar önemli katkılarda bulunuyor.

Dolayısı ile günümüzde artık tarım ve gıda politikalarıyla ilgilenenler, artan dünya nüfusunun yeter miktarda, kaliteli ve güvenli gıda ürünlerine erişimi yani gıda arz güvencesi için tarımsal üretimde sürdürülebilir yoğunlaşmaya dönüşmenin gerekli olduğunda hemfikir görünüyor. Bunun için de bilim ve teknoloji den azami ölçüde yararlanmak gerekiyor.

Tabii burada tarım ve gıda politikaları denilince, büyük şirketlerin tarımsal üretim alanlarını, tohum ıslahı ve satışı, dolayısı ile tüm gıda üretimini tekellerine alma girişimlerine yönelik iddiaları da unutmamak gerekiyor. Bu husus bizim gibi gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz ediyor.

Popülist söylemler değil, bilimsel veriler

Bir taraftan küreselleşmenin her türlü nimetlerinden ve avan-

tajlarından yararlanmayı hayal edip öte yandan milli tarım politikası geliştirmeye çalışmak sanki biraz çelişkili gibi geliyor bana. Burada da altını çizerek hatırlatmak isterim ki milli tarım politikası veya adı ne olursa olsun Türkiye'nin sahip olduğu tarımsal üretim kaynaklarının en iyi şekilde ekonomik yarara dönüştürülmesini tüm kalbimle destekliyorum. Ama, bunun popülist söylemlerle değil ancak bilimsel veriler ışığında ve aklımızı kullanarak gerçekleştirilebileceğine inanıyorum.

Bundan bir süre önce yazdığım gibi Türkiye'deki tarımsal üretim süreçlerinin hızlı bir şekilde sürdürülebilir yoğunlaşmaya dönüştürülmesi gerekiyor. Bunun için dikkate alınması gereken önemli hususlar şöyle sıralanabilir:

1) Üretimin artması. Bu gıda arz güvencesinin olmaz ise olmaz koşulu; ancak burada ürün tedarik zinciri dahil tüm aşamalarda kayıpların önlenmesi, gıda güvenliğine yönelik tedbirlerin alınması ve aşırı fiyat

dalgalanmalarının önüne geçilmesi gerekiyor.

2) Verimliliğin artırılması. Yukarıda anlatmaya çalıştığım gibi üretimin artırılması sadece tarım arazilerini arttırarak değil; birim alandan maksimum verimi alacak ancak bunu yaparken de çevre üzerindeki etkiyi minimum düzeyde tutacak tedbirleri alarak sağlanmalı.

3) Gıda arz güvencesi ancak çevresel sürdürülebilirlik göz önünde tutularak daim olabilir. Yani yeni arazileri sulamaya açarken bunun biyoçeşitlilik üzerindeki olumsuz etkileri ve sera gazı salımını arttırması vs göz önünde tutulmalıdır. Yani, illâki her yerde verimi arttıracamız diye sulama yapmak akılcı ya da sürdürülebilir olmayabilir.

4) Sürdürülebilir yoğunlaşma için bilim ve teknolojinin her türlü imkânlarından yararlanmak gerekir. Yani nerede organik tarım, nerede konvansiyonel tarım ya da ileri teknoloji girdili tarım yapılacak, bunların havza bazında ve tabii ki bölgenin sosyo-ekonomik koşulları da çok iyi irdelenip karar verilmesi gerekir.

Türkiye'de tarımsal üretimin sürdürülebilir yoğunlaşmaya dönüşümü ancak tüm paydaşların "*sapla samanı karıştırma*" yani popülist söylemler yerine, bilimsel çalışmalar sonucu ortaya konulan teknolojileri yani hem modern üretim sistemlerini hem de üstün vasıflı ürün çeşitlerini ve hayvan ırklarını benimsemeleri ile olur.

Özetle, tarımda sürdürülebilir yoğunlaşmanın Türkiye'de hayata geçebilmesi için politikacıların, Bakanlık yetkililerinin ve eğitim ile araştırmadan sorumlu kurum ve kuruluşların dünyadaki bilimsel gelişmeleri yakından izleyerek gerekli tedbirleri zamanında almaları beklenmektedir. ■